

Максим Бризіцький

МОРАЛЬНА ШКОДА

критерії і розміри
відшкодування

ЮРИНКОН ІНТЕР
Київ-2024

УДК 343.54.02/.03(477)(02)

Б87

Максим Бризіцький.

Б87 Моральна шкода: критерії і розміри відшкодування:
наук.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 136 с.

ISBN 978-966-667-855-6

Цей посібник вперше в Україні пропонує систему тарифів відшкодування моральної шкоди, починаючи від словесних образ і адміністративних помилок до різних тілесних ушкоджень і втрати життя. Детально описуються критерії, що можуть впливати як на збільшення, так і на зменшення запропонованого базового тарифу. Розміри відшкодування в євро та критерії до кожного типу шкоди ґрунтуються на аналізі законодавства та рішень судів Великої Британії, Німеччини та Франції, а також практики Європейського суду з прав людини, з адаптацією до вітчизняних економічних умов та практичних потреб. Крім того, автор висвітлює існуючі проблеми українського законодавства та судової практики щодо моральної шкоди з точки зору суду у Страсбурзі і наводить приклади рішень, які відповідають загальноєвропейським тенденціям та варті наслідування.

Посібник є приватною думкою автора і не обов'язково відображає погляди якої-небудь організації.

УДК 343.54.02/.03(477)(02)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-855-6

© Бризіцький Максим, 2024

© Юрінком Інтер, 2024

Зміст

Передмова	5
1. Актуальне правове регулювання в Україні	7
2. Проблеми вітчизняної практики	15
3. Критика з боку ЄСПЛ	25
3.1. Відмова в позові через «недоведеність» шкоди	26
3.2. Посилання на результати кримінального розслідування	29
3.3. Недостатній розмір компенсації	32
3.4. Погане обґрунтування розміру моральної шкоди	33
3.5. Неузгодженість судової практики щодо розмірів шкоди	35
4. Міжнародно-правові стандарти	39
5. Зарубіжний і міжнародний досвід:	
мета і критерії відшкодування	45
5.1. Концепція моральної шкоди	46
5.2. Мета відшкодування моральної шкоди	48
5.3. Критерії оцінювання	61
5.3.1. Фізичний біль і страждання	61
5.3.2. Погіршення якості життя	67
5.3.3. Вік потерпілої особи	70
5.3.4. (Не) вразливість потерпілої особи	73
5.3.5. Вина потерпілої особи	75
5.3.6. Принцип мінімізації шкоди позивачем	76
5.3.7. Ступінь вини і поведінка заподіювача шкоди	77
5.3.8. Заможність сторін	80
5.3.9. Економічні обставини місця проживання потерпілого	82
5.3.10. Економія публічних коштів	85

6. Зарубіжний і міжнародний досвід:	
розміри відшкодування	87
6.1. Посібники, збірники, таблиці	88
6.2. Конкретні порушення.....	96
6.2.1. Право на життя	96
6.2.2. Шкода здоров'ю.....	99
6.2.3. Нелюдські умови тримання під вартою	101
6.2.4. Згвалтування	104
6.2.5. Безпідставне тримання під вартою	106
6.2.6. Втручання в приватне життя	108
6.2.7. Наклеп.....	109
6.2.8. Втручання у право власності.....	112
6.2.9. Адміністративні помилки.....	114
6.2.10. Образи.....	115
7. Рекомендовані розміри та критерії для України	117
7.1. Втрата життя	118
7.2. Ушкодження здоров'я.....	121
7.3. Душевні страждання.....	125
8. Мінімальний поріг моральної шкоди	131

Передмова

Жодна грошова виплата не може в реальному сенсі компенсувати біль і страждання, завдані образою, наклепом, зруйнованими планами, ушкодженим здоров'ям чи втратою близької людини. Однак стягнення з кривдника певної суми грошей може надати потерпілій особі відчуття справедливості та деякого додаткового комфорту, що допоможе збалансувати пережиті негаразди.

Обчислення конкретного розміру такої компенсації є непростим завданням, що відноситься до виключних повноважень судді. Для цього він потребує передусім орієнтирів, якими можуть бути законодавчі положення, попередні судові рішення або абстрактні тарифні сітки. Далі суддя враховує індивідуальні обставини справи, що можуть скоригувати суму в той чи інший бік. Значне відхилення від ustalених розмірів без переконливих аргументів загрожує рівності, прозорості та справедливості правосуддя.

Зарубіжний досвід показує, що незамінними у цьому процесі є збірники судових рішень та посібники з тарифами, видані приватно або на замовлення установ на зразок української Школи суддів. Вони слугують опорою для суддів та адвокатів, на них офіційно посилаються в рішеннях, а найвищі судові інстанції визнають їхню роль у забезпеченні послідовності судової практики. Даний посібник є першою спробою чогось подібного в Україні. Аналіз вітчизняної практики, на жаль, показав значну розрізненість рішень судів у питанні моральної шкоди. Критика з боку Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) підтверджує цей висновок. Тому увага була звернена на європейські правові системи, де ця галузь значно більш розвинута. Усталені там критерії оцінки та розміри відшкодування системно перенесені на типові справи, що розглядаються українськими судами, а також скориговані на відмінності в економічному розвитку і вартості життя.

Найбільша цінність цього посібника зводиться до його розділу 7 «Рекомендовані розміри та критерії для України», однак ефективне його застосування вимагає врахування усіх складових. Перший розділ дозволяє концептуально зрозуміти особливості

Передмова

вітчизняної системи моральної шкоди і наміри законодавця. Другий розділ ілюструє існуючий статус-кво і його проблеми, часто не помітні за щоденною роботою. Третій розділ зібрав позиції ЄСПЛ щодо вад вітчизняної і не тільки практики стягнення моральної шкоди. Далі наводяться дуже обмежені міжнародно-правові положення у цій сфері. Обширний п'ятий розділ описує відмінності у концепціях і цілях моральної шкоди в Англії, Франції, Німеччині та практиці ЄСПЛ, а також детально розбирає найбільш часто застосовувані критерії її оцінки. Наступний розділ ілюструє різні інструменти, доступні іноземним суддям в оцінці шкоди, — збірники судових рішень, посібники з тарифами чи складні індикативні таблиці для обчислення. Тут також зібрано десятки посилань на рішення зарубіжних судів із вказівкою на призначені суми відшкодування і коротким описом справи. Сьомий розділ пропонує базові тарифи та критерії оцінки для різних типів моральної шкоди в Україні. Нарешті останній розділ містить міркування щодо незначних порушень, які не тягнуть за собою стягнення шкоди.

Висловлюю подяку всім колегам та друзям зі сфери правосуддя і не тільки, які порадою і мотивацією, інколи навіть несвідомо, доклалися до виходу цього посібника. Запрошую використовувати подані тут цифри і аргументи, погоджуватись або заперечувати їх, дискутувати, обґрунтовувати, робити власний внесок у розбудову європейського юридичного простору.